

Samen doordenken met kinderen

Wat maakt VVE effectief?

VVE werkt. Althans, als aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Wat al jaren bekend was uit buitenlands onderzoek is nu ook vastgesteld door Nederlandse onderzoekers, die de ontwikkeling van een grote groep kinderen jarenlang hebben gevolgd: door deelname aan voor- en vroegschoolse educatie (VVE) lopen jonge kinderen die behoren tot de VVE-doelgroep een substantieel deel van hun achterstand in (Leseman & Veen, 2016). Doorslaggevend voor de effectiviteit is de kwaliteit van de uitvoering van het programma. Het belangrijkste bestanddeel van die kwaliteit is hoogwaardige interactie met kinderen.

Kees Broekhof is senior adviseur en trainer bij Sardes

Het belang van interactie tussen professionals en kinderen was al aangetoond, onder andere in Amerikaans onderzoek, waarin de effectiviteit van verschillende programma's is vergeleken (Sabol et al., 2014). Maar wat betekent dat nu voor de praktijk? Wat houdt hoogwaardige interactie met kinderen in? Voor een goed voorbeeld gaan we te rade bij Kathy Sylva. Zij is een invloedrijke onderzoeker van Oxford University, die jarenlang onderzoek heeft gedaan naar de effectiviteit van VE. Tijdens een lezing voor een internationaal publiek aan Harvard University laat zij een aantal deelnemers het onderstaande rollenspel spelen, dat zij als volgt inleidt: 'Vier kleuters en een leerkracht komen terug van het speelplein. Drie kinderen hebben bijzondere schoenen aan: als ze een stap zetten, geven hun schoenen licht.'

Lichtgevende schoenen

Leerkracht: 'Wauw! Kijk die schoenen eens! Wat bijzonder. Ze geven licht als je je voet neerzet.'

Kind 1: 'Ja, dit doen ze.' *[springt een paar keer op en neer]*

Leerkracht: 'Hoe kan dat nou? Hoe gaan die lichtjes aan?'

Kind 1: 'Omdat ze nieuw zijn.'

Leerkracht: 'Hmm. Die van mij zijn ook nieuw, maar die geven geen licht.'

Kind 2: 'Nee, want ze geven licht als je je voet hard neerzet.' *[stampt een paar keer hard]*

Leerkracht: *[stampt een paar keer hard]* 'Gek. Die van mij geven geen licht als ik stamp.'



Kind 3: 'Nee, nee, nee, je moet van die gaatjes hebben.' *[wijst naar de gaatjes in zijn schoen]*

Leerkracht: *[wijst naar de gaatjes in haar eigen schoen]* 'Maar ik heb ook gaatjes en toch geven die van mij geen licht. En Josh heeft ook gaatjes in zijn schoenen en die geven ook geen licht. Hoe kan dat dan?'

Kind 4: 'Ik denk dat je batterijen nodig hebt. Jongens, je hebt batterijen nodig.'

Kind 1: 'Ja, je hebt batterijen nodig, anders doen ze het niet.' *[denkt even na]* 'Maar ik zag geen batterijen toen ik ze aantrok.'

Kind 4: 'Ik denk dat ze onder de tenen zitten.'

Kind 2: 'Ik voel geen batterijen onder mijn tenen.'

Leerkracht: 'Ik vraag mij af hoe we hier achter kunnen komen.'



'Sustained shared thinking' houdt in dat twee of meer personen zich samen op een nadenkende manier inspinnen om bijvoorbeeld een probleem op te lossen, een begrip te verduidelijken of een activiteit te evalueren

Killer pedagogy

'This is killer pedagogy', zegt Sylva over dit gesprek, dat overigens uit de praktijk is opgetekend. Superdidactiek dus. Want dit is precies wat nodig is om kinderen aan het denken en aan het praten te krijgen. 'Wat je hier ziet, is dat kinderen hypothesen formuleren naar aanleiding van de vraag van de leerkracht. De leerkracht ontkracht die hypothesen telkens weer. Ze legt niets uit. Het enige wat ze doet, is de hypothesen weerleggen door telkens met een tegenvoorbeeld te komen: "Die van mij zijn ook nieuw, maar die geven geen licht". De kinderen worden zo gedwongen om na te denken over de geldigheid van hun hypothese en om met een alternatieve verklaring te komen. Dat vereist stevig nadenken.' Het is een authentiek gesprek, zonder script, zonder toetsende vragen, onvoorbereid. De

kinderen ervaren een oprechte betrokkenheid van de leerkracht bij het fenomeen van de lichtgevende schoenen en tonen dezelfde oprechte betrokkenheid in het gesprek. Deze leerkracht is een professional die, in de woorden van de WE-onderzoeker Paul Leseman (2016), 'tot in haar vezels voelt' hoe

Wat is sustained shared thinking?

'Sustained shared thinking' houdt in dat twee of meer personen zich samen op een nadenkende manier inspinnen om een probleem op te lossen, een begrip te verduidelijken, een activiteit te evalueren, een verhaal uit te breiden, et cetera. Beide partijen moeten bijdragen aan het denken en het moet begrip ontwikkelen en uitbreiden (Sylva et al., 2004). Een van de beide partijen is de professional die met de kinderen werkt.

belangrijk gesprekken, geïmproviseerd of niet, zijn voor de ontwikkeling van kinderen.

Sustained shared thinking

Sylva is van 1997 tot 2015 betrokken geweest bij onderzoek naar de effectiviteit van voorschools onderwijs, basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Samen met andere onderzoekers volgde zij de ontwikkeling van kinderen over die hele periode. Geïntrigeerd door de verschillen in effectiviteit tussen verschillende locaties voor voorschoolse educatie, namen de onderzoekers twaalf effectieve instellingen onder de loep. Op basis van meer dan 250 observaties stelden zij vast dat de kracht van deze instellingen lag in de wijze waarop de leerkrachten praatten met de kinderen (Siraj-Blatchford & Sylva, 2004). Dat waren niet de 'gewone' gesprekken, met een of twee beurtwisselingen en de bekende toetsende vragen ('En wat voor kleur hebben de laarzen?') – nee, deze gesprekken waren langduriger en gingen over een echte vraag waar de leerkracht en de kinderen samen het antwoord op probeerden te bedenken.

De gesprekken zijn dus langer, diepgaander en gelijkwaardiger dan de gesprekken die gangbaar zijn op veel voorschoolse locaties. De onderzoekers noemden deze manier van praten 'sustained shared thinking', oftewel: 'samen doordenken' (Siraj & Taggart, 2014) (zie ook de kaders 'Wat is sustained shared thinking?' en 'Samen doordenken'). Het belang van gesprekken die kinderen echt aan het denken zetten, wordt inmiddels breed erkend door experts op het gebied van taalontwikkeling. In de special 'Goede gesprekken met jonge kinderen' (HJK december 2016) werd uitgebreid aandacht besteed aan dit onderwerp.

Aanbevelingen

Het is niet moeilijk om voor te stellen hoe 'sustained shared thinking' of 'samen doordenken' toegepast kan worden in de praktijk van peuterspeelzalen, kinderopvang en kleutergroepen. Tal van activiteiten en routines lenen zich voor dergelijke gesprekken. Als je vooraf over deze kansen nadenkt, heb je meer ruimte om een dergelijk gesprek voor te bereiden. We gaan hier kort in op



Gebruik zinnen als 'Wat zou er nu gebeuren als...' of 'Hoe denk je dat...' om een verklaring uit te lokken

een aantal gangbare activiteiten in de groep: voorlezen, een ontdekactiviteit en een activiteit uit een VE-programma. Voor elk van de activiteiten laten we zien hoe de professional het 'samen doordenken' binnen die activiteit kan starten.

1. Voorlezen

Praat met de kinderen over een vraag die te maken heeft met het centrale probleem uit het verhaal. In *Balotje op vakantie* is Balotje bang dat zij geen vriendje zal vinden op de plek waar zij met haar ouders naartoe gaat. Natuurlijk vindt zij dat vriendje uiteindelijk wel, zelfs al halverwege de reis. Een mooie denk vraag die bij het probleem in dit verhaal past, is: wat kun je doen om een vriendje te krijgen als je ergens komt waar je niemand kent? Of, dichterbij het verhaal: als Balotje die jongen nu niet was tegengekomen, hoe had zij dan toch een vriendje kunnen vinden? Goede prentenboekverhalen lenen zich over het algemeen heel goed voor dit soort vragen, die niet direct over het verhaal gaan, maar *naar aanleiding van* het verhaal worden gesteld. Belangrijk voor het doordenken is dat het geen gesloten vraag is en dat alle kinderen door goed na te denken een antwoord op de vraag kunnen bedenken.

2. Ontdekactiviteiten

Laat kinderen bij een activiteit vooraf bedenken wat er zal gebeuren (hypothese opstellen) en laat ze achteraf verklaren wat ze hebben gezien. Verander een element in de activiteit en vraag opnieuw om voorspellingen en verklaringen. Laat bijvoorbeeld een autootje rijden dat wordt aangedreven door de lucht uit een ballon die aan de auto bevestigd is. Vraag hoe ver de auto zal rijden. Praat over het resultaat. Vraag vervolgens wat er zou gebeuren als je de ballon harder opblaast. Komt-ie even ver? Verder? Waarom? Vraag ook of het uitmaakt als je een ballon met een andere kleur zou pakken. Spel en speelgoed zijn onuitputtelijke bronnen voor denkgesprekken (Broekhof, 2013).

3. Activiteit uit een VE-programma

Breid een reguliere programma-activiteit uit met denkvragen. Neem een activiteit rond vormen en kleuren. De leerkracht maakt gebruik van lapjes met verschillende vormen en kleuren om de kinderen te laten oefenen met de betreffende woorden. De lapjes zijn uit verschillende soorten stof geknipt. Deze activiteit kun je uitbreiden met vragen over andere eigenschappen van de lapjes. Welke lapjes zou je het best kunnen gebruiken om vloerbedekking van te maken? Of een zomerjurk? Of een paraplu? Dit vraagt veel meer van het denken van kinderen en levert als vanzelf een langduriger, diepgaander gesprek op.

De rol van de professional

Samen doordenken betekent dat de leidster of leerkracht doelbewust situaties zoekt en creëert

Samen doordenken

Handige zinnen om te gebruiken bij 'samen doordenken':

- 'Ik heb geen idee, wat denk jij?'
- 'Dus als ik het goed begrijp...'
- 'Wat zou er nu gebeuren als...'
- 'Wat ik nou niet snap is...'
- 'Zou het uitmaken als je...'
- 'Hoe denk je dat...'

om dit soort gesprekken te voeren. Ze brengt een echt 'probleem' ter sprake en gaat samen met de kinderen in gesprek over mogelijke oplossingen voor dit probleem. Ze stelt zich niet op als degene die weet hoe het zit, maar denkt samen met de kinderen na over mogelijke oplossingen, zonder op een specifiek antwoord aan te sturen. Door te kiezen voor specifieke soorten vragen, stimuleert zij specifieke facetten van de cognitieve ontwikkeling van kinderen (Verhallen, 2016). In haar feedback op de reacties van de kinderen gebruikt zij een variatie aan technieken om het praten en het denken een stapje verder te brengen, zoals doorvragen, tegenvoorbeelden geven, stiltes laten vallen, twijfel zaaien, samenvatten en parafraseren. Samen doordenken is dus geen activiteit, maar een combinatie van houding en didactisch handelen, die de leidster of leerkracht in principe bij elke activiteit kan inzetten. Kinderen aanzetten tot denken en tot het verwoorden van hun gedachten, is een buitengewoon effectieve manier om de taal- en begripontwikkeling in een hogere versnelling te krijgen. 'Samen doordenken' een stevige plek geven in het didactisch handelen lijkt mij daarom een essentiële opdracht voor alle professionals die werken met jonge kinderen. 🌱

Dankwoord

Met dank aan oud-collega Hans Cohen de Lara voor het bedenken van de term 'samen doordenken', en aan Lilian Katz voor het voorbeeld van de lichtgevende schoenen.

Literatuur

- Broekhof, K. (2013). Speelgoed, taal en denken. *KIDDO*, 14 (4), 16-19.
- Leseman, P., & Veen, A. (Eds.) (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen - Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Sabol, T.J., Hong, S.L.S., Pianta, R.C., & Burchinal, M.R. (2013). Can rating pre-k programs predict children's learning? *Science*, 341 (6148), 845-846.
- Siraj, I., & Taggart, B. (2014). *Exploring Effective Pedagogy in Primary Schools: Evidence from Research*. London, UK: Pearson.
- Siraj-Blatchford, I., & Sylva, K. (2004). Researching pedagogy in English pre-schools. *British Educational Research Journal*, 30 (5), 713-730.
- Sylva, K., Melhuish, E.C., Sammons, P., Siraj, I., & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Technical Paper 12 - The Final Report: Effective Pre-School Education*. London, UK: DfES / Institute of Education, University of London.
- Verhallen, M. (2016). Dialogisch onderwijzen (In: special 'Goede gesprekken met jonge kinderen', 11-26). *HJK*, 44 (4), 14-16.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem nu een abonnement op HJK



Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar



HJK lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot het digitaal archief



Studenten ontvangen 40% korting



Samen voor €78,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691